

A szövegempirizmus elméleti és gyakorlati kérdései

*szövegempirizmus – értelmezéelmélet – jogtudomány –
jogdogmatika – alapjogok*

1. Egy szövegempirista értelmezéelmélet körvonalai

1.1. *Rekonstrukció.* „Nagyon sok kérdés a jogban azon dől el, hogy a gondolatok milyen nyelvi kifejezésformát kapnak.”¹ Blutman László magyar viszonylatban kivételesen sokrétű eddigi életművének ez lehet a vezérfonala. Blutman a debreceni jogi kar *Államelméleti Műhelyében* tartott előadásának bevallott célja az volt, hogy eddigi jogtudományi munkásságának az elméleti megalapozását összefoglalja és vitára bocsássa. Ez az elméleti megalapozás nem egy általános jogelméleti koncepció megalkotását jelenti, hanem egy erősen lehatárolt elmélet felvázolását, amelyre inkább egyfajta jogi módszertanként tekinthetünk, amit Blutman hol „szövegempirizmusnak”, hol „empirikus jogértelmezéstannak”², vagy „szövegű értelmezésnek”³ nevez. Blutman szerint a jogi kutatásnak alapvetően az *autoritatív jogszövegekben* használt szavak, kifejezések és kijelentések *használati módjainak leírásából* és *nyelvi-logikai elemzéséből* kell kiindulnia.⁴ Szövegempirista módszertanának egyik legfontosabb célja, hogy „lehetőséget és keretet adjon a jogszövegekben előforduló jogi terminusok által jelölt fogalmak, valamint a jogi kijelentések »*logikai földrajzának*« (Gilbert Ryle) feltárására. (...) A szövegempirizmusra ráépül az *analitikus jogdogmatika*, mely az aktuális nyelvhasználatból kiszűrt fogalmak és kijelentések összefüggéseinek elemzésére, és mögöttes logikai-dogmatikai konstrukciók kialakítására irányul.”⁵

* A szerzők valamennyien a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának munkatársai. Dr. Bencze Mátyás egyetemi docens, Jogbölcséleti és Jogsociológiai Tanszék, bencze.matyas@law.unideb.hu. Dr. Ficsor Krisztina egyetemi tanársegéd, Jogbölcséleti és Jogsociológiai Tanszék, ficsor.krisztina@law.unideb.hu. Dr. Kovács Ágnes, egyetemi adjunktus, Jogbölcséleti és Jogsociológiai Tanszék, kovacs.agnes@law.unideb.hu. Dr. Sólyom Péter egyetemi adjunktus, Alkotmányjogi Tanszék, solyom.peter@law.unideb.hu.

¹ L. az előző közleményt. BLUTMAN László: Szövegempirizmus és analitikus jogdogmatika: jogi elemzés sub specie linguae. 1.4.

² BLUTMAN László: Egy empirikus jogértelmezéstan szükségessége. *Jogtudományi Közöny*, 2007/1, 3–13.

³ BLUTMAN László: Bírói jogalkalmazás és szövegű értelmezés. *Jogesetek Magyarázata*, 2010/4, 94–104.

⁴ BLUTMAN: Szövegempirizmus... i. m., 2.3.

⁵ Uo., 2.6.

Blutman elméleti törekvései tehát nem egy általános jogelmélet létrehozására irányulnak, hanem „a jogi nyelv megtisztítására és karbantartására, valamint a jogi kijelentések nyelvi-logikai ellenőrzésére. (...) A joggal kapcsolatos kijelentések helyességének alapvető ismérve, hogy nyelvi-logikai szabályok alkalmazásával visszavezethetők legyenek elsődleges vagy másodlagos jogszövegekre (*empirikus nyelvi tényekre*). A visszavezethetőség ismérvének eleget tevő kijelentések, illetve elméletek *abszolút értékűek* (tudományos igényűek).”⁶

A szövegempirista jogértelmezésben a visszavezethetőség követelményével a jogi diskurzus átláthatóságát és ellenőrizhetőségét kívánja biztosítani. A visszavezethetőség alapján a jogtudományi állítások négy típusát különbözteti meg: „(i) a nyelvhasználat leíró jellegű feltárása (szövegempirizmus); (ii) analitikus dogmatikai elemzések (jellegében nyelvi-logikai); (iii) abszolút értékű (tudományos igényű) általánosítások, elméletalkotás, kritikai mércék alkalmazása (a visszavezethetőség kritériumának érvényesülése mellett); (iv) sajátos értelmezési keretként működő, relatív értékű (retorikai) általánosítások, elméletalkotás korlátozott célú elismerése (a visszavezethetőség kritériumának érvényesülése nélkül).”⁷

A szövegempirista módszertan a magyar jogi gyakorlat egy létező, súlyos problémájából indul ki, amely a törvényhozás során és a bírói gyakorlatban is megjelenik: a jogi nyelv mind „megfogalmazásában,” mind „alkalmazásában” gyakorta ellentmondásos, nélkülözi a világos, érthető, egyértelmű kifejezéseket és fogalmi struktúrát. A jogszabályi szövegekből és a bírósági határozatokból kitűnik, hogy a jogalkotó és a bírák következetlenül és sokszor hibásan, eltérő módon alkalmazzák a jogi normákba foglalt egyes fogalmakat és kifejezéseket, vagy ugyanazon jelenségre különböző nyelvi kifejezéseket használnak. A probléma abban rejlik ugyanis, hogy „a jogi közbeszéd és tudományos beszéd alapvetően objektivista”,⁸ amely adottnak veszi a jogi normák létét, valamint azt, hogy e normák jelentése a joggyakorlatban résztvevők megállapodásától, illetve tudattartalmától függetlenül is objektíve adott, melyet fel lehet tární objektíve létező és a gyakorlatban általánosan bevett módszerek segítségével. A jogtudomány „objektivista” elkötelezettségéből következően a jog nyelvi közvetítettsége és sajátos nyelvhasználata alulreflektált marad, és kevés figyelmet kap a jogelméleti kutatásokban. Blutman szerint „(a)z igazi hiány a másodlagos jogszövegek elemzésénél mutatkozik a mai magyar jogtudományban. A joggyakorlat (pl. bírósági határozatok) hivatkozása rendszerint a jogszabályok értelmezésének példájaként vagy ellenpéldájaként jelenik meg, de nem terjed ki a másodlagos jogszövegek következetes és átfogó nyelvi-logikai elemzésére.”⁹ De Blutman arra is felhívja a figyelmet, hogy a magyar elméleti jogi kutatásokban is megfigyelhető az a tendencia, hogy „a jogi nyelv által felvetett kérdéseknek, a jogi normák nyelvi kifejezésformáinak (nyelvhasználati módoknak) legfeljebb másodlagos szerepe van. A szokásos megközelítés (valamilyen alapon, valamilyen helyzetben) elgondol egy jogi normát (jogi jelenséget), melynek lehetnek különböző nyelvi megjelenési formái,

⁶ Uo., 4.3.

⁷ Uo., 4.9.

⁸ Uo., 1.5.

⁹ Uo., 2.2.

de ezek rendszerint mellékesek, felcserélhető, nyelvi-logikai kapcsolatuk reflektálatlan. A nyelvi kifejezésformáktól elvonatkoztatott jogi norma (jogi jelenség) válik aztán részévé következtetéseknek, érvelési láncolatoknak.”¹⁰

Blutman úgy véli, hogy egy nem objektivista megközelítés lehet csak gyümölcsöző a bírói döntések értékelése során. A jogi szövegek ugyanis nem hordoznak jelentést, a jelentést az emberi tudat hozza létre, ezáltal a jogszöveg és a normatartalom egymástól elválasztható. A jogra vonatkozó kijelentések értékelésének tehát a nyelvhasználat feltárására kell irányulnia, mivel csak ebből következtethetünk a jog tartalmára. „Az immanens (a jogra, a jog tartalmára, valamint a jog tartalmának megállapítására irányuló) elméleti kutatásnak kiindulásként mindig a joggal kapcsolatos nyelvre, nyelvi kifejezési formákra (a nyelvhasználatra) kell irányulnia”, mert a jog nem társadalmi gyakorlat, nem társadalmi jelenség, nem elvont fogalom, hanem nyelvi jelenség, a nyelvhasználat módjai reflektálják, hogy mit értünk jog alatt.¹¹

1.2. Kérdések. A következőkben arra vállalkozunk, hogy közelebbről megvizsgáljuk az itt vázolt elmélet néhány, a szűken értett jogi módszertanon túlmutató gondolatát. De mielőtt ebbe belekezdenénk, fontos rögzíteni, hogy egyetértünk Blutman két legfontosabb állításával: a) csak egy olyan értelmezésemélet lehet a joggyakorlat tudományos vizsgálatának az alapja, amely a visszavezethetőség követelményén alapul; b) a jog tartalmának megállapítására vonatkozó kutatásokban nagyobb jelentőséget kell tulajdonítani a jog nyelvi közvetítettségének, és az ebből következő nyelvhasználati problémáknak. Ezeket a tételeket mi sem vitatjuk. Blutman értekezésének azonban vannak ezen a tézisen túlterjeszkedő állításai is, amelyek már érdemesek lehetnek a vitára és az újragondolásra. Három ilyen állítást emelünk ki, ezek képeznék ennek a rövid vitairatnak a vezérfonalát.

(1) Blutman azon tézise mögött, hogy a jog tartalmára vonatkozó állításoknak visszavezethetőnek kell lenniük az autoritatív jogszövegekre, az az előfeltevés húzódik meg, hogy csak az empirikus tényekre visszavezethető állítások tarthatnak igényt objektivitásra, és csak az ilyen állításokat tekinthetjük abszolút értékű tudományos állításnak. A jogtudománynak ebből következően a természettudományok által követett módszerekhez kell közelítenie.¹²

(2) S ennek a követelménynek pedig egy olyan szövegközpontú értelmezésemélet felelhet meg, amelynek az alkalmazása képes kizárni az értelmező rejtett előfeltevéseit a műveletek során.¹³

¹⁰ Uo., 1.5.

¹¹ Uo., 2.1.

¹² „A nyelvi-logikai elemzés középpontba állításával a jogelmélet némileg távolodna a retorikától („értvitalálás művészete”) és a relatív értékű, vitatott, általános kijelentések alkalmazásától, ugyanakkor közeledne a hagyományos értelemben vett tudományokhoz (természettudományokhoz), azok kötöttebb módszertanához.” Uo., 5.4.

¹³ „A szövegempirizmus ezen a ponton kényszeríti rá az elemzőt, hogy a jogszövegekből kirajzolódó fogalomképből vagy fogalomképekből induljon ki, ez legyen az analízis alapanyaga (és ne például a saját intuíciója vagy egy tételezett priori adottság). A saját rejtett előfeltevéseink érvényesítése helyett ki kell szűrni mások (jogalkotó, bíróságok) szempontjait is egy-egy fogalom körülírására, és azokat alkalmazni később a fogalmi analízis során.” Uo., 2.5.

(3) A fentiekből következően a jogi szövegek nyelvi-szemantikai elemzésének meghatározó jelentősége van a joggyakorlat tudományos vizsgálatában. A gyakorlat nyelvi-logikai bizonytalanságai általában valamilyen dogmatikai problémával vannak összefüggésben, ezért a jog tartalmának megállapítására irányuló elemzésekben a szemantikai vizsgálatok a meghatározó jelentőségűek. (Erre vonatkozóan hivatkozunk majd Blutman azon elemzését, amely a magyar alkotmánybíróság alapjogi tesztjének az alkalmazását vizsgálta.)

A következőkben e három állításhoz fűznénk megjegyzéseket. Először azt a kétegyünkét fogalmazzuk meg, hogy a jogi állítások objektivitásának problémái megoldhatók lennének a természettudományos módszertan mintáinak követésével (2. fejezet). Mi inkább azzal értünk egyet, hogy a jogászi tudás szerkezete nem ragadható meg természettudományos módszerekkel. A visszavezethetőség téziséből nem szükségszerűen következik egy empirikus jogértelmezésemélet melletti elköteleződés. Klasszikus példa erre Ronald Dworkin értelmezésemélete, amely szintén a visszavezethetőség, vagy ahogy ő nevezte, az „illeszkedés” követelményére épült (3. fejezet). Dworkin azonban felhívta a figyelmet arra is, hogy pusztán az illeszkedés kritériuma nem tudja a jog tartalmáról folytatott vitákat eldönteni. (Mert történetesen több, egyaránt illeszkedő állítás is versenghet egymással.) A helyes döntés a jog értelmének vagy céljának a tisztázásával születhet meg. Ezt a dworkini állítást igyekszünk egy-két, a magyar gyakorlatból vett példával megerősíteni (4. fejezet). Ez azonban a jogi tudás egy teljesen más felfogását sugallja, mint amit Blutman sejtet, és ezt a kétegyünkét az alapjogi tesztek eltérő nyelvi változataival kapcsolatban, korábban már publikált, rendkívül informatív elemzése is megerősíti (5. fejezet).

2. Értelmezésemélet és jogtudomány-kritika

Az, hogy miképpen lehet a jog tartalmáról tudományos igényű állításokat tenni, a jogtudósokat régóta foglalkoztató kérdés.¹⁴ Ez a kérdés rendszerint összekapcsolódik a megfelelő tudományos módszerről folytatott vitákkal. A jogtudomány „tudományos identitása” meglehetősen bizonytalan. Vajon a természettudományos módszerek lehetnének az irányadók számára, vagy éppen inkább a szellemtudományok, illetve a kultúratudomány módszertani jellemzőiben osztozik? Esetleg a társadalomtudományok részeként kellene művelni? Vagy sajátos tárgya egy saját módszert igényel? Hogyan tudnánk jellemezni ezt a jogászi módszert?

Ebben az írásban nem feladatunk a jogtudomány módszertani karakteréről részletesen értekezni, de annyit mindenképpen rögzíthetünk, hogy Blutman értelmezéseméletének ki nem fejtett előfeltevései ehhez a jogelméleti szerzőket mindig is foglalkoztató általános kérdéshez kapcsolódnak. Ha Blutman kifejezetten állást nem is foglalt ebben a vitában, annyit azért állíthatunk, hogy a természettudományok által követett módszertannak kiemelt jelentőséget tulajdonít.

¹⁴ Lásd pl. *Rudolf Jhering* 1868-ban tartott bécsi székfoglaló előadását: *Ist die Jurisprudenz eine Wissenschaft?* Göttingen, Wallstein, 2009, 2. bővített kiadás Okko Behrends utószavával. Magyarul: P. Szabó Béla: *A jurisprudence mint tudomány. Jhering álláspontja bécsi székfoglalója alapján.* In Fridvalszky János–Pokol Béla (szerk.): *Rudolf von Jhering és jogelméletének hatása*, PPKE JÁK, 2011, 67–79.

A Blutman László által javasolt „szövegempirikus” jogtudományi módszer szoros hasonlóságot mutat a természettudományokra jellemző empirikus módszertannal, és kimondottan is ehhez az eszményhez közelítené a jogtudományt. A természettudományok esetében az empirikus megközelítés az e vizsgálódások során állandóan jelenlevő „külvilág felől érkező nyomás” (különös mérési eredmények, ellentmondó megfigyelések, kísérleti sikerek és kudarcok stb.) következményeként adódik. Ugyanakkor, még ezeken a tudásterületeken sem támaszkodhatunk kizárólag az empirikus adatokra, mint ismereteink biztos bázisára. Az empirikus módszer kiindulópontja, hogy létezik egy tudatunktól független, „objektív” valóság, amelyhez különböző tapasztalati módszerekkel hozzáférhetünk. A kvantumfizika eredményei azonban azt mutatják, hogy nem beszélhetünk a megfigyelőtől független valóságról. Kísérletek bizonyítják, hogy a tudattartalmunk befolyásolja bizonyos események lezajlását anélkül, hogy a megfigyelő fizikailag beavatkozna az adott eseménybe.¹⁵

Ezek a tudományos eredmények döntő csapást mértek arra a pozitivista tudományfelfogásra, mely pusztán a valóság tényeinek összegyűjtését, elemzését és rendszerezését tekintette a tudomány feladatának.

Amennyiben a természettudomány területén ez a helyzet, akkor a jog esetében a(z) (szöveg)empirizmus problémái még szembeötlőbbek. A jogi szöveg, amíg nem kezdik el alkalmazni, nem hivatkoznak rá, csupán lehetőségek egy halmaza, a megértéssel (az értelemadással) tesz szert gyakorlati relevanciára, ezáltal válik „valósággá”. Ezért egy jog tartalmára vonatkozó állítást nem tudunk csak a „jogszövegre” visszavezetni, hanem arra az értelemre, melyet maga a jogtudós (vagy adott esetben például a bíró) tulajdonít a szövegnek.

Ez a belátás pedig átvisz minket a kompetencia-problémához. A szövegempirizmus módszerével nem tudjuk kiszűrni, ki a jog kompetens értelmezője: melyik az autentikus értelmezése a szövegnek, melyre vissza kell tudni vezetnünk az állításainkat. Vitathatatlan ugyanis, hogy minden tevékenységi szférának vannak súlyosan inkompetens résztvevői, akik értelmezését figyelmen kívül kell hagynunk.¹⁶ Nem tudjuk meg Blutman László szövegéből, hogy kik és milyen kritériumok alapján minősülnek a jogi gyakorlatok kompetens résztvevőinek.

A szavak „hétköznapi jelentésének” pontos ismerete nagyon sok esetben nem nyújt ehhez biztos megítélési bázist, mivel a jogi szaknyelv több ponton eltér a hétköznapi nyelvtől (pl. az „aki” névmás a polgári jogban nem csupán természetes, hanem jogi személyt is jelenthet). Másrészt számos alkalommal nem abban áll a vita a jogászok között, hogy mi is az adott kifejezés jelentése „általában”, hanem azt illetően, hogy az éppen eldöntendő jogeset bizonyos elemeinek szempontjából mi is az értelme a kifejezésnek. Milyen mércék alapján döntjük el ilyenkor, hogy

¹⁵ Elég utalunk a híres-hírhedt „kétrés” kísérletre, amelyben a megfigyelő tudattartalmától függ, hogy az elektron hullámként vagy anyagi részecskeként viselkedik (VASSY Zoltán: *Schrödingerék macskája és más történetek*, <http://mek.oszk.hu/00500/00571/html/s4.htm>). A Nobel-díjas fizikus, Wigner Jenő ezt így magyarázta: „A fizikusok felismerték: lehetetlen az atomi jelenségekről kielégítő leírást adni anélkül, hogy a tudatra ne hivatkoznának”. Ropolyi László (szerk.): *Wigner Jenő válogatott írásai* (ford. György Géza és Szegedi Péter). Tipotex, Budapest, 2005, 361.

¹⁶ Erről a problémáról részletesen lásd BÓDIG Máttyás: *Jogelmélet és gyakorlati filozófia*. Bíbor, Miskolc, 2004, 449–450.

kinek az értelmezése autentikus? Például általában ismerjük az „uzsorás” szó jogi jelentését, és tudjuk, milyen esetekben kell alkalmazni az uzsorás szerződések érvénytelenségére vonatkozó rendelkezést, de egy adott ügyben kérdés lehet, hogy uzsorásnak minősül-e az a személy, aki az értékaránytalan szerződéssel egy jóval nagyobb probléma elől menekít meg minket. Uzsorás-e vagy megmentő? A törvényi szabályozás által használt kifejezések jelentésének ismerete ebben a dilemmában nem segít. Ezért ez alapján azt sem tudjuk megmondani, kinek az értelmezése autentikus.

Gadamer, amikor a szellemtudományok sajátos igazságigénye mellett érvelt, arra hívta fel a figyelmet, hogy a természettudományok és szellemtudományok között nem az alkalmazott módszerekben van különbség, a szellemtudományoknak alapvetően más *megismerési céljai* vannak, és ebben rejlik a sajátosságuk.¹⁷ A szellemtudományokra jellemző tudás alapvetően egy *képzett tudás*, amely egy meghatározott közösségi hagyományt feltételező *közösségi tudást* jelent. Ezeket a belátásokat a jogra alkalmazva: a jogi tudás tehát képzett tudás, amely a jogi oktatás által közvetített (előzetes) dogmatikai tudásra épül. A jogi tudás igazsága pedig egy olyan interpretív gyakorlaton alapul, amelyet nem lehet függetleníteni attól a közös tudástól, amely egy politikai közösséget közösséggé tesz, ez a közös tudás tehát nem független a közösség politikai moralitásától.¹⁸ A jogi állítások tartalmáról tett állítások ezen összefüggések háttérében rendelkeznek igazságigénnyel.

Ennek a tudományos felfogásnak nem a tudományos elköteleződések leleplezése a célja, hanem abban látja a tudományos tisztesség alapját, hogy elkötelezettségeinket felvállalva teszünk általánosan elfogadható állításokat a jog tartalmáról.

3. A nyelvi-logikai elemzés határai és a jog interpretív tulajdonsága

Egyetértünk Blutman Lászlóval abban, hogy a joggyakorlatot érintő kritikának „tudományosnak” kell lennie. Ez azt jelenti, hogy olyan állításokat kell tennie, melyek más, racionálisan gondolkodó személy számára is követhetők, ellenőrizhetők (igazolhatók vagy cáfolhatók), és egy rendszerezett, ésszerűen megalapozott háttértudáson nyugodnak. Kérdés, hogy a joggyakorlat esetében a jogszövegek nyelvi-logikai elemzése képes-e önmagában megalapozni ezt a státuszt.

Dworkin, aki jogelméleti felfogásában mélyen kapcsolódott a fent idézett gadameri belátásokhoz, felhívta a figyelmet arra, hogy a jogi gyakorlatban olyan véleményeltérések is előfordulnak, amelyek nem tisztázhatók nyelvi-logikai elemzéssel. Ezekben az esetekben az esetlegesen következetlen fogalomhasználat a jogi gyakorlatban nem rendezhető nyelvi-logikai elemzéssel, mert a fogalmak helyes használata körüli vita mögött elméleti egyet nem értés húzódik meg a jogászok között.¹⁹ *Dworkin* szerint a jogban használatos legtöbb fogalom ugyanis interpretív fogalom. Ez azt jelen-

¹⁷ GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer*. Osiris, Budapest, 2003, 12.

¹⁸ Lásd erről SÓLYOM Péter: Az irodalom határhelyzete és a jog tudományossága. *Publ. Univ. Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXIV, 2006, 75–76.

¹⁹ Lásd DWORKIN, Ronald: *Law's Empire*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1986, 5.

ti, hogy a különböző társadalmi gyakorlatokban (például a jogi gyakorlatban) részt vevő emberek számára a gyakorlatban használatos fogalmak értékeket testesítenek meg, amelyeket meg akarunk valósítani, abban viszont nem értünk egyet, hogyan lehet ezeket az értékeket karakterizálni vagy azonosítani.²⁰

A jog alapvető építőkövei olyan általános és jogág-specifikus fogalmak, mint a felelősség, kötelezettség, érvényesség, szabály, emberi méltóság, jogállamiság, személyi szabadság, illetve jó erkölcsbe ütköző szerződés, tulajdonjog, kár stb. Amikor ezeket a fogalmakat használjuk a jogi gyakorlatban, a jogászok között véleményeltérés adódhat e fogalmak tartalmát illetően. De mivel e fogalmak interpretívok, a véleményeltérés nem tisztázható pusztán nyelvi-logikai elemzéssel, mert a véleményeltérés mögött elvi ellentétek húzódnak meg. Blutman László szerint „a nyelvhasználati mód feltárása megvilágíthatja a szemantikai-szintaktikai összefüggéseket, mely további levezetésekre, összehasonlításokra, elhatárolásokra, általánosításokra, új fogalmi összefüggések tételezésére ad alkalmat (logikai kapcsolatok)”.²¹

A nyelvhasználatból fel lehet tární a szövegempirista módszerrel, hogy ezeket a fogalmakat hányféleképpen használják a jogi gyakorlatban, azonban azt nem tudjuk megállapítani, hogy az adott fogalom (például jó erkölcsbe ütköző szerződés, emberi méltóság) melyik használata a helyes, amely jogi állítások alapja lehet.

Az olyan elméletnek, amely tisztázni akarja a társadalmi gyakorlatot, és meg akarja alapozni a jogi állításokat, interpretívnek kell lennie.²² Az interpretív elmélet kiindulópontja, hogy feltárja azt, „ahogyan a résztvevők felfogják a gyakorlatot, ahogy kommunikálnak róla, ahogyan számot adnak a gyakorlathoz való viszonyukról”²³. Az interpretív elméletnek rekonstruálnia kell, hogy a gyakorlat résztvevői miként értelmezik a saját gyakorlatukat, és hogy milyen értelemben használják a fogalmakat. Ennek során meg kell találnia a jogi gyakorlatoknak azt az értelmét, amelyik a leginkább koherens módon képes számot adni a gyakorlat sajátosságairól. Nehéz lenne azt mondani, hogy ez nem tudományos vállalkozás, módszere ugyanakkor nem a jogszövegek nyelvi-logikai elemzése.

4. Visszavezethetőség és helyesség

A visszavezethetőségi teszt ezek szerint a gyakorlat olyan problémáinak kiszűrésakor tud segítséget nyújtani, amikor arról kell döntenünk: megfelel-e egy jogi döntés a jogszabályokban nyelviileg egyértelműen megfogalmazott elvárásoknak. Így például világos, hogy a bíróság hibásan döntött, amikor megállapította a személyi szabadság megsértésének büntettét abban az esetben, amikor nem valósult meg

²⁰ DWORIN, Ronald: *Justice for Hedgehogs*. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2011, 160.

²¹ BLUTMAN: Szövegempirizmus... i. m., 2.1.

²² BÓDIG: i. m., 449.

²³ Uo., 448.

a törvényi tényállás lényegi mozzanata, a személyi szabadságtól történő „megfosztás”.²⁴

A gyakorlat immanens jellemzője azonban az is, hogy léteznek olyan esetek, amikor a bírói döntés visszavezethető elsődleges jogszövegre, azonban a jogászi tudás nem nyelvi standardjai alapján mégis hibásnak minősíthető. Világos példája ennek a szituációnak, amikor a Legfelsőbb Bíróság egyik jogegységi döntésében kimondta: bár az akkor hatályos Btk. szövege (317. §) nem zárta ki, hogy ingatlanra is el lehessen követni a sikkasztás bűncselekményét, ennek megállapítása mégis hibás jogdogmatikailag: „a sikkasztás büntetőjogi következmények alkalmazását indokoló veszélyessége éppen abban rejlik, hogy az elkövetési magatartások bármelyikének – akár az eltulajdonításnak, akár a sajátjakénti rendelkezésnek – kifejtésével a tulajdonos számára a dolog további sorsa követhetelenné válik vagy válhat.”²⁵ Ezért a bíróság az adott esetben sikkasztás helyett a konkuráló tényállást, a csalást látta alkalmazhatónak. A jog szövegével mindkét minősítés alátámasztható, de a jogi szaktudás alapján egyértelműen eldönthető, hogy az egyik helyes, a másik nem.

A joggyakorlat további sajátossága, hogy egymásnak ellentmondó döntések egyaránt teljesíthetik a visszavezethetőség kritériumait. A joggyakorlat egységessége és önkényességtől mentessége azonban megköveteli, hogy ezek között is objektív – de nem nyelvi – kritériumok alapján válasszunk. Klasszikus példa, hogy felhasználható-e bizonyítási eszközként egy illegális úton, a másik peres fél hozzájárulása nélkül megszerzett hangfelvétel. Az egyik bírósági döntés szerint:

„A bíróságnak az igazság kiderítését célzó kötelezettsége [Pp. 3. §-ának (1) bekezdés] nem jelenti azt, hogy korlátozás nélkül, más jogszabályok rendelkezéseit figyelmen kívül hagyva, bármilyen bizonyítást elrendelhetne, illetőleg bármilyen bizonyítási eszközt felhasználhatna. A szabad bizonyítás elvét [Pp. 6. § (1) bekezdése] sem lehet akként értelmezni, hogy a felek minden korlátozás nélkül, bármilyen eredetű és tartalmú eszközt felhasználhatnak az igényük érvényesítése érdekében. A felperes titokban, az alperes képviselőjének hozzájárulása nélkül rögzítette az állítása szerint a képviselővel folytatott beszélgetést. A felvétel, még ha az tartalma szerint valóban bizonyítaná is a felperes állítását, a megszerzésének módja, illetőleg a képviselő kifejezett tilalma miatt, bizonyítékként nem értékelhető a perben” (BH 1997. 53).

Két évvel később azonban már így foglalt állást a bíróság:

„[A] felperes által csatolt hangfelvétel tartalma a perben bizonyítékként felhasználható. A Pp. 3. §-ának (1) bekezdésére figyelemmel, a Pp. 6.§-ának (1) bekezdése szerint, az eljáró bíróságok a polgári perben alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyító eszközök alkalmazásához nem voltak kötve, és az igazság kiderítése érdekében szabadon felhasználhattak minden egyéb olyan bizonyítékot, amely a tényállás kiderítésére

²⁴ BH 1998. 65. A bíróság itt olyan esetre vonatkoztatta a tényállást, amelyben egyszerűen nem volt arra adat, hogy a sértett ne tudta volna bármikor elhagyni azt a zárt teret, amelyben a vádlottak elhelyezték őt. A bíróság azonban a „megfosztás” kifejezés értelmezése helyett a vádlottak „hátsó szándékára” hivatkozva állapította meg bűnösségüket. Az eset részletes elemzéséhez lásd BENCZE Máttyás: *Elvek és gyakorlatok*, Gondolat, Budapest, 2011, 113–115.

²⁵ 1/2005. sz. BPJE számú jogegységi határozat, III. pont.

alkalmas. Helyesen utalt arra a jogerős ítélet, hogy más nyilatkozatát tartalmazó hangfelvétel akkor is felhasználható a polgári perben bizonyítékként, ha esetleg a személyhez fűződő jogok megsértésével keletkezett, vagy jutott nyilvánosságra.” (BH 2001. 110.)

A két indoklás láthatóan szöges ellentétben áll egymással, azonban mindkettő rendelkezik pozitív jogi alapokkal.²⁶

A jogtudománynak miért kellene meglegédenie annak rögzítésével, hogy mindkét állítás teljesíti az elsődleges jogszövegre visszavezethetőség kritériumát? Nem azt várják a gyakorlat résztvevői a jogtudománytól, hogy ésszerű érvek alapján segítsenek a helyes válasz kimunkálásában?

A jogászi szakértelmet nem csupán az a nyelvi-logikai kompetencia jelenti, amelynek birtokában a bíró vagy éppen a jogtudós vissza tudja vezetni az általa helyesnek tartott megoldást a jog szövegére. Ha ennyiből állna a jogalkalmazáshoz szükséges tudás, akkor talán nem is lenne szükség képzett jogászokra, leginkább nyelvészek lennének alkalmasak erre a feladatra. Aki a visszavezethetőség nyelvi-logikai szabályaival tisztában van, az „nem tud hibázni”.

A fenti esetek azonban azt mutatják, hogy a jogászi tudásra ahhoz a gondolati művelethez is szükség van, amely során kiválasztjuk az alkalmazás szempontjából helyesnek gondolt jogi rendelkezést (például döntenünk kell abban a kérdésben, hogy a hangfelvétel nyilvánosságra hozatalának tilalmából vagy a peres eljárás céljáról rendelkező jogszabályi szövegből induljunk ki). Ez a jogértelmezés „nulladik” lépése, amelynek megtétele a legtöbb alkalommal, a könnyű ügyekben, természetesen nem okoz nehézséget. A bonyolultabb esetekben azonban tisztán látszik, hogy szükség van egy olyan szakértelemre, amely nem azonos nyelvi és logikai szabályok alapos ismeretével és alkalmazásával. Ez a szóban forgó jogi igénynek, az ügy tényeinek és a teljes jogi háttérnek az alapos ismeretét, a lényeges és a lényegtelen elemek megkülönböztetését, és a magas szintű absztrahálást követeli meg a jogalkalmazótól.

Ez a tudás nem azonosítható a nyelvi-fogalmi tisztázással és logikai levezetéssel, ugyanakkor teljesen racionális, illetve az az igény támasztható vele szemben, hogy ilyen legyen. Ezért a racionalitás szabályainak megsértése miatt lehet kritizálható egy-egy jogi döntés akkor is, ha a visszavezethetőség követelményét nem sértette meg. Különös lenne, ha azt mondanánk, hogy az ilyen bírálat csupán retorikai érvényességű és nem lehet „abszolút értékű”. Az alsóbb szintű bíróság ítéletét megváltoztató fellebbviteli bírósági döntések jelentős része éppen arra hivatkozik, hogy az alacsonyabb szintű bíróság „nem találta el”, melyek is lennének az alkalmazandó jogi rendelkezések. Ekkor nem arról van szó, hogy a fellebbviteli eljárásban ítélező bírónak más a „jogi álláspontja”, mint a megváltoztatott határozatot meghozónak, hanem arról, hogy minden ésszerűen gondolkodó személy számára belátható a bíróság tévedése. (Amikor tényleg csupán a jogi álláspontok térnek el, igazoltan vehető fel: a kifejtett érvelés csak retorikai jellegű meggyőzést képes elérni.)

²⁶ Ezek az alapok az 1959. évi IV. tv. 80. § (2) bekezdése (első határozat), illetve a szintén a döntés idején hatályos 1952. évi III. tv. 2. § (1) bekezdése (a polgári peres eljárás célja az igazság kiderítése) továbbá az idézetben említett két másik jogszabályhely (második határozat) voltak.

Ez a helyzet azzal analóg, amikor egy matematikai „szöveges feladat” megoldásához látunk hozzá. A legelső – és a legnehezebb – lépés ekkor is az, hogy megtaláljuk, melyik az a képlet, amelybe a szövegben szereplő változókat be kell helyettesíteni, illetve ki kell tudnunk választani a szövegből, hogy melyek is ezek a változók. A levezetés, a tényleges „számolás” (amely a joggyakorlatban a jogszabály jogesetre vonatkoztatását jelenti) már csak ezután következik. A megoldáshoz vezető lépéscsúfok mindegyikében lehet hibázni, és mindegyik hiba racionális bírálat (cáfolat) tárgya lehet.

Az alkalmazandó jogi rendelkezések kiválasztásához elengedhetetlen, hogy a jogász világos fogalmakkal rendelkezzen, ismerje a jogi fogalmak pontos határait és jelentését, valamint a köztük lévő különbségeket. A releváns jogi rendelkezések megtalálásához azonban nem elég a nyelvi-logikai szabályok ismerete: a felszínen, a jogszabályok szövegében meg nem jelenő összefüggések felismerésére van szükség (ez a megkülönböztetés az emberi intelligencia szintjének méréséből ismert „verbal reasoning” és „abstract reasoning” közötti eltéréshez hasonlít).²⁷

Blutman László megközelítésében a jogási tudásnak ez a szintje háttérben marad, és úgy tűnik, mintha a jog tartalmára, illetve annak megállapítására vonatkozó, általános érvényességi igényrel fellépő kijelentések igaz mivolta csak annak függvénye lenne, hogy az adott kijelentés milyen viszonyban áll a jog szövegével. A gyakorlatot érdeklő problémák jelentős részét azonban az okozza, hogy mi is a releváns „jogszöveg”, és ennek megállapításához várják a jogtudomány hozzájárulását.

5. Az alapjogi teszt nyelvi bizonytalanságának dogmatikai jelentősége

Blutman László szerint a szövegempirista módszertan és a nyelvi-logikai elemzés egyik leghasznosabb terepét a magyar Alkotmánybíróság gyakorlata képezi, az alapjogi teszt alkalmazását övező bizonytalanságok és ellentmondások ugyanis különös élességgel mutatnak rá a jogi szemantika meghatározó tudományos funkciójára. Ebben a fejezetben amellet érvelünk, hogy a nyelvi vizsgáldás jelentősége az alkotmányjogi dogmatikában kisebb, mint ahogyan azt Blutman állítja.

Blutman munkásságának egyik fontos tézise, hogy az alapjogi tesztnek nincs olyan állandó szerkezete, amely kiolvasható lenne a magyar alkotmánybírósági gyakorlatból. Így amennyiben azonosítani kívánjuk az alkotmányjogi érvelés általános struktúráját, azt csak és kizárólag a döntésekben megjelenő nyelvi szerkezetekre tekintettel, nyelvi-logikai elemzés segítségével tehetjük meg. Ebből következően azok a tudományos kísérletek, amelyek absztrakcióra törekednek, és egyetlen általános fogalmi keretbe próbálják beilleszteni az alkotmányjogi érvelést, nem bizonyulnak megalapozottnak, mert figyelmen kívül hagyják a teszt nyelvi meghatározottságát. Ez a kritika azt a szakirodalomban uralkodó nézőpontot célozza, amely Blutman szerint a gyakorlat nyelvhasználatát mellékesnek tekintve, az egyes érvelési lépések lényegének meghatározásával kívánja megragadni az ún. szükségességi-arányossági teszt általános elemeit. A nyelvi megfogalmazás háttérbe szorításával a

²⁷ MACKINTOSH, Nicholas: *IQ and Human Intelligence*. Oxford University Press, Oxford, 2011, 31–58.

tudomány képviselőinek többsége azonban „platóni ideákat” állít a valóban tudományos dogmatikai konstrukciók helyébe. „Így a szakirodalomban a tesztek változatainak kavalkádjával találkozhatunk (...)”²⁸

Fontos látnunk azonban, hogy a dogmatika nem szakad el a gyakorlattól, hiszen az elméletalkotásra, az általános és absztrakt konstrukciók kialakítására a gyakorlatra reflektálva kerül sor. Ezt igazolja, hogy a dogmatikai megoldások is minden esetben utalnak a blutmani értelemben vett másodlagos jogszövegekre, mint az elemzés objektív, empirikusan megragadható alapjaira. Azzal az elemzők is tisztában vannak, hogy nem minden esetben alkalmazza az Alkotmánybíróság egyforma módon és következetesen az alapjogi tesztet. A változatokat azonban nem tartják egyenrangúnak, így az általuk helyesnek tartott verzióra fókuszálnak. A „változatok kavalkádja” elsősorban abból fakadhat, hogy a tudomány képviselői eltérően gondolkodnak a gyakorlat értelméről. Arról az „értelmről”, hogy milyen elvek mentén, milyen szempontok alapján kerülhet sor az alapjogok állam általi korlátozására, és milyen mércék szerint értékelhetünk kormányzati intézkedéseket.

Blutman László is hangsúlyozza, hogy az alapjogi teszt egyik legvitatottabb elemét a „szükségesség” fogalma képezi. A Halmi Gábor és Tóth Gábor Attila által szerkesztett emberi jogi tankönyv szerint például a szükségesség azt jelenti, hogy „indokolja-e másik alapvető jog vagy egyéb alkotmányos érték védelme a jogkorlátozást”.²⁹ Blutman szerint az előbbi értelmezés problémája abban rejlik, hogy „ha valami indokoltta tesz valamit, azzal még nem teszi szükségessé is egyben.”³⁰ Számára a szükségesség egy szoros cél–eszköz összefüggést jelöl, egyfajta kényszerítő jellegű kapcsolatot feltételez a cél és az eszköz között, amelynek lényege, hogy a jogkorlátozás alkotmányossága csak akkor ismerhető el, ha a kitűzött cél elérése érdekében nélkülözhetetlen a konkrét jogkorlátozás, mint állami szabályozás.

A két álláspont közötti különbség magyarázata leginkább a politikai döntések természetét illető nézetkülönbségekből adódik. Az alapjogi teszt alkalmazása során ugyanis politikai döntések értékelésére kerül sor. Bár mondhatnánk azt, hogy a szükségesség mércéje azt követeli a jogalkotótól, hogy olyan eszközt válasszon, amely nélkülözhetetlen vagy elkerülhetetlen, a lehetséges intézkedések körét sohasem határozhatjuk meg egzakt módon, így a szükségesség „névértéken vett” mércéje, amely a szó hétköznapi jelentéséből kiindulva határozza meg a vizsgálat kritériumát, és amelyet Blutman László értelmezése támogat, talán túl sokat, szinte lehetetlent kívánna a törvényhozótól. Amellett, hogy az elképzelhető szabályozási eszközök köre sem zárt, abban is lehetnek vitáink, hogy milyen eszközt tekintünk elengedhetetlennek egy meghatározott cél elérése érdekében. Ezek a bizonytalanságok a politikai döntéshozatal sajátosságaiból következnek, amelyek kiiktatására nyelvi eszközökkel nincs lehetőségünk. Éppen ezért talán meg kell elégednünk az- zal, ha az Alkotmánybíróság a szükségesség keretében annak vizsgálatára koncentrálna, hogy a jogalkotó által elérni kívánt célt a választott szabályozás ésszerű mérlegelés szerint megfelelően előmozdítja-e.

²⁸ BLUTMAN László: Az alapjogi teszt a nyelv fogságában. *Jogtudományi Közlöny*, 2012/4, 147.

²⁹ Halmi Gábor–Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Osiris, Budapest, 2003, 130.

³⁰ BLUTMAN: Az alapjogi teszt... i. m., 148.

Blutman László másik fontos állítása „Az alapjogi teszt a nyelv fogságában” című tanulmányában, hogy „az Alkotmánybíróság formulái fogalmi-logikai problémákkal terhesek”.³¹ Számunkra az lehet az érdekes kérdés, hogy mennyiben tekinthetjük a bírói döntéssel összefüggő problémák forrásának a bizonytalan nyelvhasználatot. Vajon hogyan érinti az alkotmánybírósági határozatok ellenőrizhetőségét a nyelvi szerkezetek következtelen alkalmazása? A fogalmi-logikai problémák nehezítik-e az érvelés megértését? És ezek a bizonytalanságok valóban dogmatikai problémákra utalnak? Blutman ugyanis azt állítja, hogy „a makacs nyelvi-logikai problémák egyben dogmatikai problémákat is jeleznek.”³²

A nyelvhasználat esetlegességei azonban nem feltétlenül okoznak gyakorlati problémát. Mivel az alapjogi teszt alkalmazására egy sajátos érvelési helyzetben kerül sor, az érvelésben használt nyelvi eszközök nem kizárólag az új érvek előállítását, hanem a már meglévők nyomatékosságát is szolgálják. Így problematikus lehet, ha az alapjogi teszt megfogalmazását úgy olvassuk és értelmezzük, mint egymástól egyértelműen elválasztható, logikailag egymást követő érvelési lépések együttesét, amelyben minden egyes szerkezeti elemnek önálló státusza van.

Vegyünk egy példát a közelmúltból: Kiss László alkotmánybíró az egyik különvéleményében például többször, különféle nyelvi szerkezetekkel utalt az alapjogi tesztre.³³ Idézte az Alaptörvény hatályos szövegét, a 30/1992 (V. 25.) AB határozatot, és egy további, harmadik nyelvi formában is megfogalmazta azt a megválaszolásra váró kérdést, hogy „*valóban valamely másik alapjog érvényesüléséhez szükséges-e a jogkorlátozás, illetve létezik-e olyan alkotmányos cél vagy indok, amely elkerülhetetlenné teszi az alapjog-korlátozást*”. Ezek a bizonytalanságok a szövegempirizmus módszerének alkalmazásával olyan következtetések levonását támogatnák, hogy Kiss érvelése következtelen és zavaros. (Feltehetnénk például azt a kérdést, hogy az „*illetve*” kötőszó csak egy pontosító megjegyzést vezet-e be, és ezáltal a szükségesség elkerülhetetlenségét jelent, vagy konjunktív feltételként, a blutmani értelmezés alapján nyelvtanilag helytelenül, a szükségesség és az elkerülhetetlenség a vizsgálat külön mércéit jelöli. Azt is hibaként értékelhetnénk, hogy Kiss elkerülhetetlenségről beszél, holott később, szemben az elkerülhetetlenség hétköznapi jelentésével, a bizonyítottság alacsonyabb fokával beéri, és a cél és az eszköz közötti valószínűségi összefüggés bemutatását követeli meg, amit akár alkalmasságnak is nevezhetnénk.) Álláspontunk szerint azonban a nyelvhasználati esetlegességek ebben az esetben nem rontják le az érvelés minőségét és átláthatóságát, és egyértelműen azonosítható, hogy az alkotmánybíró a szabályozás indokoltságának megalapozottságát és ténybeli alátámasztottságát mint a szükségesség bizonyítását hiányolja a jogalkotó részéről.

³¹ Uo., 147.

³² Uo., 145.

³³ Kiss László itt hivatkozott érvelése az ún. trafiktörvény alkotmányosságát vizsgáló, 3194/2014. (VII. 15.) számú AB határozathoz írt különvéleményében olvasható. Kiss szerint a törvényhozó nem bizonyította, hogy a szabályozás (a dohánytermékek kiskereskedelmének az állam kizárólagos gazdasági tevékenységi körébe utalása, és ezáltal a hozzáférhetőség korlátozása) képes előmozdítani a fiatalok egészségvédelmét, és a korábbi megoldásokkal (eszközökkel) összevetésben hatékonyabban megvalósítja a közegészségügyi célokat (határozat [98]–[100] pontja).

Blutman László számos nyelvi-logikai dilemmára mutat rá az alapjogi teszt használatával összefüggésben. Ilyen, szemantikai problémákkal terhes megfogalmazásnak tekinti például a teszt azon formuláját, amely szerint az alapjogok korlátozása akkor igazolható, ha az intézkedés „elkerülhetetlenül szükséges”.

Blutman értelmezése szerint a szükségesség egyfajta elkerülhetetlenséget, mellőzhetetlenséget jelent, így a két fogalom egymás mellé állítása zavart kelthet. Ezt a formulát azonban nem kell úgy olvasnunk, mint az alapjogi teszt két külön kritériumát. Az „elkerülhetetlenül szükséges” formula, bár szemantikailag lehet hibás, inkább annak a követelménynek a fontosságát jelzi, hogy a jogalkotónak meggyőző érvekkel kell alátámasztania azt az állítását, hogy a kitűzött cél elérése érdekében a legjobbnak, legkedvezőbbnek bizonyuló eszközt választotta. A Blutman László által támogatott logikus és következetes nyelvhasználat ugyan segítheti az érvelés ellenőrizhetőségét, ám a döntések megértésének és értékelésének kulcsa elsősorban abban rejlik, hogy a bíróságnak világossá és jól láthatóvá kell tennie döntése alapjait, azaz azokat az érveket és igazoló elveket, amelyek meghatározzák az érvelés eredményét.³⁴

Végezetül azt is látnunk kell, hogy a szövegempirizmus segítségével nem tudunk eljutni annak a megválaszolásához, hogy milyen esetekben minősül hibának az eltérő nyelvhasználat, és mikor mondhatjuk azt, hogy egy igazolható koncepcionális különbségre utalnak az eltérő nyelvi változatok. Pedig a joggyakorlat éppen azt várna a jogtudománytól, hogy ezeket és az ehhez hasonló kérdéseket tisztázza.

6. Összegzés

A Blutman László-féle megközelítéshez fűzött észrevételeink távolról sem azt jelzik, hogy vitatnánk az általa alkalmazott módszer fontosságát. A hazai jogtudomány egyik problémája éppen az, hogy rendkívül kevés figyelmet fordít a bírói gyakorlat megismerésére és alapos, módszeres kritikájára. Ebből a szempontból Blutman László munkássága alapvető jelentőségű.

A bírói gyakorlat (és a jogszabályi szövegek) nyelvhasználatát gyakran pontatlan, ellentmondásos, és ezek a nyelvi-kifejezésbeli problémák hibás jogi döntésekhez is vezethetnek. Blutman László módszertanának az a minden jogtudományi kutató számára nélkülözhetetlen tanulsága, hogy a jogi elemzések első és kihagyhatatlan lépcsőfoka a nyelvhasználat feltárása, és – a bírói gyakorlat vizsgálatának esetében – az alapul fekvő jogszabályok szövegével való viszony gondos elemzése. Ezzel hozzájárulunk a jogi gyakorlatban szem előtt tartandó jogbiztonság és kiszámíthatóság értékének érvényesüléséhez is.

Mi azonban amellet érveltünk, hogy ezzel a tevékenységgel nem zárulnak le a tudományos vizsgálat lehetőségei. A jogi szövegek értelme mindig valamilyen gyakorlati probléma összefüggésében bontakozik ki. A jogi szövegek jelentésének és értelmének a meghatározásához nem csupán szemantikai műveletekre van szük-

³⁴ Ennek jelentőségére Pozsár-Szentmiklósy Zoltán tanulmánya is több helyen felhívja a figyelmet. Lásd POZSÁR-SZENTMIKLÓSY Zoltán: Az alapjogi teszt újrafogalmazása. *Jogtudományi Közölny*, 2014/1, 23–34.

ségünk, hanem azoknak a gyakorlati problémáknak a megértésére is, amelyekre ezek a jogi szövegek válaszolni akarnak. A gyakorlati ésszerűség áthagyományozott standardjai teszik számunkra értelmezhetővé és olvashatóvá a jogi szövegeket. Ezek a standardok messze túlmutatnak a jogi szövegek nyelvi-logikai elemzésének horizontján, ugyanakkor ésszerűnek és tudományosnak tekinthetők. A jog szférájában tevékenykedők a helyes döntések kialakításán munkálkodnak, és e vállalkozásuk sikeressége éppúgy tudományos megítélés tárgya lehet, mint az összes racionális emberi cselekvése.

Abstract

In this paper the authors make some critical comments on Blutman László's legal methodology. They argue for the claim that legal cases cannot be solved by applying the methods of natural sciences. Law is an interpretive social practice, therefore legal texts can have more than one equally justifiable interpretation which can be in conflict with each other. Correct legal decisions, especially in hard cases, are the result of resorting to the justifying principles and purposes of law and cannot be achieved by using 'textual empiricism' as a legal methodology.